

DELS GOIGS A LA GLOSA.
APROXIMACIÓ A LA TRANSFORMACIÓ DEL MATERIAL LINGÜÍSTIC I MUSICAL
DE LES CANÇONS DE PASQUA A LES ILLES BALEARS

Bàrbara Duran Bordoy
Grup de Recerca en Etnopoètica de les Illes Balears-UIB

A mossèn Joan Parets i Serra

A les darreres dècades ha tingut lloc, a l'illa de Mallorca, una revifalla important del fet musical dels Salers i Quintos, que canten les cançons de Sales i de Panades per Pasqua. Aquest fenomen no solament s'ha produït a Mallorca, sinó també a les Pitiüses —amb el protagonisme, cada vegada més important, de les Caramelles— i a Menorca —amb el cant pasqual del Deixem lo dol.¹ Les causes d'aquesta recuperació del patrimoni oral són diverses, però cal subratllar la necessitat de la societat contemporània de crear vincles amb una herència immaterial que sublima la transmissió oral; necessitat manifestada també per segments socials joves, nascuts el darrer quart del segle xx o bé *mil·lenials*. Un dels factors principals d'aquest interès potser sigui el que respon a una identificació amb aquesta herència cultural popular, que esdevé així un símbol per als grups socials més actius culturalment. A l'actualitat aquesta música de Pasqua assoleix les característiques de música participativa i itinerant —sempre és en grup—, oberta pel que fa a la formació de cantaires i instruments, interpretada el dia de Pasqua o l'endemà —amb algunes variants locals— i pertanyent a un repertori que manté estructures musicals i literàries semblants. Estudiar l'evolució d'aquest repertori vinculat a Pasqua permet observar com lletres i músiques s'han transformat al llarg de segles: des de les cobles dels Goigs antics —els set Goigs de la Verge— a la creació de nous textos glosats, que encara mantenen restes dels texts originals.

El present estudi fa una aproximació a aquests canvis, examinant alguns exemples que permeten rastrejar com es van produir. Cal dir que, des d'antuvi, alguns autors han assenyalat la diferència entre els cantaires dels *goigs* i els cantaires de les *caramelles*, en el cas de la Catalunya continental (Amades 1982 [1950]: 847). La distinció que fa Amades entre les Caramelles —que inclouen Goigs i Corrandes segons els indrets— i el cant exclusiu de Goigs és important, perquè permet explicar les diferents variants de les cançons del cicle de Pasqua que són estudiades aquí. A l'actualitat, les Illes tenen diverses manifestacions que, d'entrada, presenten algunes diferències, però que són una evolució clara dels Goigs de Pasqua. Sovint es plantegen discussions entre els amants de la música popular sobre com

¹ Seguint el criteri d'anteriors treballs (Duran 2018, 2019), optam per escriure en majúscula aquests fets musicals, cosa que ajuda a la seva lectura. Quan l'escrivim en majúscula, també feim referència a la unió música/lletra/situació de Goigs (és a dir, un moment i context social i festiu on es canten els Goigs de Pasqua).

denominar aquest repertori: Goigs, Sales, Caramelles² o bé cançons de Panades. Estrictament, i malgrat les aparents diferències locals, l'examen de les fonts musicals i literàries remet a la interpretació dels Goigs de Pasqua; i es pot proposar usar la denominació *cançons de Pasqua* per tal d'incloure totes les variants, tal com fa Massot i Planes (1984: 359).

Els Goigs de Pasqua, com a gènere poètic i musical, són presents dintre d'aquest repertori, car en queden restes clares a les cançons que contenen la tornada del Deixem lo dol —denominació vinculada directament amb els Goigs mallorquins i menorquins. Certament, a Mallorca es distingia entre el cant dels Goigs més religiosos i el cant d'altres cançons relacionades amb ells, però ja transformades en glosat més lliure i sovint humorístic —tal com Amades descriu a la Catalunya continental. Mossèn Alcover documenta clarament el mot *goier*:³ «Hi ha pobles, com Búger, on a ses cançons de ses panades les diuen *Goigs de ses panades*, i an es qui les canten els diuen es *goiers*. A altres viles aqueixes cançons se diuen *ses Caramelles*» (Alcover 1956:165). Es pot entreveure que a certs indrets els Goigs religiosos es mantenien, però un llarg procés de transformació del material literari i musical s'havia iniciat, fet documentat per diversos autors. Massot i Muntaner (1976: 272-274) explica:

Des de l'Edat Mitjana, hi ha dos gèneres típics de la literatura religiosa catalana, que perduraran al llarg del temps i que, d'una manera o altra, arriben fins avui. Em refereixo als goigs i les nadales. Almenys des del segle XII, la literatura llatina medieval ens ofereix tota una sèrie de peces en vers o en prosa que exalten els «goigs» (*gaudia*) de la vida «terrenal» de la Mare de Déu (l'anunciació, la visitació, el naixement de Jesús, l'adoració dels Mags, la presentació al Temple, la resurrecció, l'ascensió, la vinguda de l'Esperit Sant, l'assumpció, etc.), o menys sovint de la seva vida «celestial» (atributs derivat de l'assumpció al cel), en nombre molt variable, entre vint i vint-i-cinc, bé que els tipus més usuals que s'aniran fixant seran els de cinc, set i quinze. Els *Gaudia Mariae Virginis* foren traduïts i imitats aviat a tot arreu. A Catalunya, tenim diverses mostres en vers, des del segle XIV; dels goigs «terrenals»; la més famosa, i una de les més antigues, és la *Ballada dels goits de nostra Dona en vulgar catalan a ball rodó*, conservada al *Llibre Vermell* de Montserrat [...]. No puc entretenir-me ara parlant d'aquests goigs, que en general pertanyen més a la literatura popular que no pas a l'estrictament tradicional. Voldria assenyalar, però, que van lligats a la capta pasqual d'ous anomenada caramelles, que adopta diverses expressions arreu de Catalunya. Hi són cantats els goigs de la Mare de Déu del Roser, o bé els de la Mare de Déu del Mont, tots dos —com hem vist— del segle XV. Aquest costum està ja documentat al segle XVI. El 1572, per exemple, un Sínode de Barcelona, presidit pel bisbe Martí Martínez del Villar, prohibí que «en temps de Quaresma, als dissabtes a la nit, vagen fadrins i hòmens casats per les masies sonant y ballant los cascavells ab nom de demanar charitat per la Verge Maria, y canten cansons de la Verge Maria, y mesclen coses deshonestes y profanes, del que's seguien alguns escàndols; de assò diuen y anomenen cantarelles de la Verge Maria».

2 Recordem que a les Pitiüses (Eivissa i Formentera) es conserva aquesta denominació, la mateixa que a la Catalunya continental, però que també era coneguda i usada a Mallorca (Alcover 1956).

3 Recollit també al DCVB (1980, VI: 326).

I el 1594 hi hagué un procés a Manresa relacionat amb uns joves que duran la quaresma anaven per les cases «demanant caramellas aplegant ous», tot cantant «cansons de la Verge Maria». Sens dubte remunten a aquesta època alguns dels textos cantats encara avui per Pasqua a les Balears, anomenats «caramelles» a Eivissa i «Deixem lo dol» o Goigs de Pasqua a Mallorca i a Menorca.

Massot i Planes (1984: 359) refereix de manera molt precisa com són denominades aquestes cançons:

Les cançons que segueixen ara, cançons de Pasqua, *cançons de captar panades*, *cançó de panades*, *deixem lo dol* (són designades amb tots aquests noms), les canten, formant *estols*, els nins i els joves *bergantells*, el dia de Pasqua de Resurrecció, *Pasco florida*, a les portes de les cases distingides dels pobles i fins i tot de Ciutat (no tant sovint), i a les *possessions* o *masies*, tot esperant que els donin un saborós pastís farcit de carn de xot i de porc anomenat *panades*. La segona o tercera festa, reunits pel camp o prop dels santuaris i després d'oir missa, se'ls mengen alegrement *pancaritat* (menjar en caritat), i la festa acaba amb el *ball de panades*. Solen cantar —el millor cantaire o bé successivament, un després de l'altre— les estrofes repetint a cor el *deixem lo dol* final, com veureu.

Jaume Escandell (2016), per altra banda, estudia la relació entre les cobles eivissenques de les Caramelles de Nadal —i no les de Pasqua, que presenten textos molt extensos sobre la Passió de Crist— amb Los set gotxs del *Llibre Vermell*, el Mns.91 de Girona i el Mns.854 de la BNC; repertoris vinculats directament des de segles enrere, amb la temàtica dels Goigs medievals, tal com explica Massot i Muntaner a l'estudi citat (1976). Apareixen així els lligams entre les Caramelles de les Pitiüses, el Deixem lo dol menorquí i mallorquí, i fins i tot amb el Deixem lo dol de Florida, conservat arran de la diàspora dels menorquins a terres americanes a finals del XVIII (Seoane 1975; Mercadal 1979; Rasico 1983; Duran 2019).

Les lletres que segueixen (taula 1) són les vinculades amb els Goigs medievals,⁴ i permeten comparar el lligam entre el material literari primerenc que després serà glosat⁵ i la relació directa i evident entre quatre variants: la de Menorca, la de Saint Augustine⁶ (cantada pels descendents de la diàspora dels menorquins a finals del XVIII); la recollida per Ginard a Manacor i els Set Goigs de Campanet, un dels indrets mallorquins que conserva encara la denominació de *goigs*.

4 L'ordre de les cobles no coincideixen totalment en les quatre variants, però són situades dins la taula segons la correlació del text i no de l'ordre que segueixen, que tanmateix és indicat. La relació amb els Goigs medievals és documentada per Massot i Muntaner en relació als Set goitx del *Llibre Vermell* i també pel repertori estudiat per Escandell (2016).

5 Quan es diu glosar, es fa referència a un procés de transformació lingüística que substitueix el material original per un altre semblant fonèticament o de significat paral·lel elaborat a partir de la pronunciació.

6 Al text transcrit per Seoane (1975) li falta una estrofa que es pot sentir a Morris; Corse; Burke (1939), però és un menorquí hereu del XVIII gairebé *encriptat*, i que no hem pogut desxifrar.

1. DEIXEM LO DOL Menorca (Mercadal 1980: 72-75)	2. FROMAJADAS Saint Augustine (Seoane Pascuchi 1975: 276-277)	3. DEIXEM LO DOL Manacor (Ginard 1970, III:258-259)	4. ELS SET GOIGS (DEIXEM LO DOL) Campanet (D. A. 1989: 6-7)
<i>COR</i> Deixem lo dol, cantarem amb alegria, anirem a donar lo Sant Pasqua a Maria a Maria		Deixem lo dol, deixem lo dol, cantem amb ale- gria Al·leluia, Anem a dar los Pascos a Maria, Al·leluia Al·leluia	<i>Introducció</i> Ha vengut el beneït dia i tots mon n'hem d'ale- grar. llicència vull demanar per tots los set goigs cantar, en que podré alabar Sant Josep i Maria, son Fill i el tercer dia que volgué ressuscitar. Per posar bons fonaments, si agradau tots a Maria, digau tots: «Alabat sia el Santíssim Sagrament». si sa madona és contenta que noltros cantem aquí, ha de respondre i dir: «Sia alabat per a sem- pre». ⁷ <i>Interludi Instrumental</i> <i>amb la tonada del Deixem</i> <i>lo dol</i>
<i>COBLA 1</i> Oh! Sant Gabriel quan us portà l'ambaixa- da d'aquell Déu del Cel de qui n'estàveu pren- yada i humiliada dient: Vatzm'aquí serventa i de Déu contenta Per fer lo que ell vol Deixem lo dol...	<i>1</i> San Gabriel Qui portaba la ambas- ciada, Des nostro Rey del cel, Estaran vos Prenada Ya omiliada Tu ovavais aquí serventa Fra del Deo contenta Para fa lo que el vol. Us Gois: Dicirem la dol Cantarem aub alagria Y n'arem a da Las Pascuas a Maria O Maria.	<i>1</i> De Sant Gabriel rebéreu l'ambaixada del Rei del cel que haviu de ser Mare. Humiliada, vet-me't aquí serventa; pariré contenta per fer lo que Ell vol Al·leluia (segons la mú- sica) Deixem lo dol....	<i>2. L'Anunciació</i> Sant Gabriel portava l'ambaixada Reina del cel quedava coronada. «Humiliada, ves-me't aquí sirventa». Mare de Déu contesta: «la glòria que Déu vol» <i>Interludi Instrumental</i> <i>amb la tonada del Deixem</i> <i>lo dol</i>
<i>Cobla 2</i> A mitjanit pariguéreu vos, Regina, el Déu infinit que nasqué dins l'esta- blina i a migdia los àngels van cantant pau abundant a la glòria d'un Déu sol. Deixem lo dol...	<i>2</i> Y a milla nit, Pariguero vos regina A un Deo infinite Dentra una Establina Y a milla dia Que los angeles van Cantant Pan y abundant De la glora i de Deo sol. Dicirem la dol	<i>2</i> A mitjanit paríreu, oh Regina, dins una establia, vostra Jesús amat qui el cel ha creat, la lluna i el sol. (falten versos) Al·leluia.	<i>3. El Naixement</i> A mitjanit paria la Regina Déu infinit és dins una establia. Gran milloria, els àngels van cantant. Mare de Déu fundant la glòria que Déu vol <i>Interludi Instrumental</i> <i>amb la tonada del Deixem</i> <i>lo dol</i>

⁷ Vegeu aquí, dintre de la lletra dels Goigs, la referència al Santíssim Sagrament, una salutació habitual temps enrere, i també a la madona de la casa, que era la que repartia ous, panades i rubiols

<i>Cobla 3</i> Quan d'Orient els tres Reis l'estrella veren, Déu Omnipotent, per adorar-lo vingueren, un present li feren de mirra, encens i or al beneit Senyor bé el coneix qualsevol Deixem lo dol....	4 Cuant de urient lus Tres Reyes la strella veran Deo omnipotent Adora la vingaran Un present leferan De milt cucens y or A la bennit seno Que conesce cuai se vei. Dicirem lo dol....	3 Quan de l'Orient de lluny l'estrella veren i l'Omnipotent a adorar vengueren, present li feren de mirra, encens i or a lo bon Senyor qui fa tot quan vol. Al-le- luia. <i>Deixem lo dol...</i>	4. <i>L'adoració dels Reis</i> Reis d'Orient de lluny estrella veren. A Déu omnipotent a adorar-lo vengueren, i present li feren de mirra, encens i or. Viva lo Senyor! Se'n puja un gran estol. <i>Interludi Instrumental</i> <i>amb la tonada del Deixem</i> <i>lo dol</i>
<i>Cobla 4</i> Lo tercer jorn que Jesús ressuscità, per propi valor de la mort triomfà, als Llims baixà per lliurà'ns de Lucifer amb lo seu poder que demostrà esser Ell sol. Deixem lo dol...	3 (<i>Aquesta no correspon</i>) Y a Libalem Alla la terra Santa Us nat Jesus Aub alegria tanta Infant petit Que tot lu mon salavaria Y ningu y bastois Na mes un Deo tot sol Dicirem la dol, etc.	4 Quan l'hortolà anà a la Magdalena, la va trobar de greu dolor plena. Però la pena en goig se tramudà quan se mostrà més resplendent que el sol. Deixem lo dol.....	6. <i>La Resurrecció de Je-</i> <i>sucrist.</i> En el tercer Jesús ressuscità, homo i Déu en el cel se'n pujà I davallà per treure Lluçifer. Viva lo Senyor! se'n pujà un gran estol <i>Interludi Instrumental</i> <i>amb la tonada del Deixem</i> <i>lo dol</i>
<i>Cobla 5</i> Gran Majestat Jesús al Cel se'n pujava I tot espantat lo seu poble restava, interrogava per un àngel molt urgent Qui és aquest –dient- que se puja amb gran estol? Deixem lo dol...			5. <i>Pentecostès (versió</i> <i>Damià Ferrà-Ponç)*</i> Foc foquejat, ses faves ja se'n venen, bona vida tenen per qui menjar les vol. Foc foquejat, per cumplir lo promès, l'Esperit Sant en el Cel ha permès gran foc encès. encenen los coratges, los mals llenguatges inculpen tot quan vol. <i>*Es correspon també amb</i> <i>la següent cobla</i>
<i>Cobla 6</i> Tot flamejant per cumplir lo promès lo Esperit Sant davallà al Sant Congrés gran foc encès qui crema llur coratge inflama llur llenguatge cascun parla el que vol. Deixem lo dol....			5. <i>Pentecostès (Versió</i> <i>Miquel Vives)</i> Foc foquejat per cumplir lo promès, l'Esperit Sant en el Cel ha permès gran foc encès. encenen los coratges, los mals llenguatges inculpen tot quan vol.

<i>Cobla 7</i> quan traspasà d'aquest món nostra Senyora, al cel pujà son fii a la mateixa hora, emperadora del cel sou elegida sou rosa florida més resplendent que el sol. Deixem lo dol....	Aquesta casa empedrada Empedrada de cuatru vents; Sun amo de aquesta casa Us amo de complement.	Deixem lo dol... Quan va traspasar del món la Senyoria, al cel la pujà son Fill per Maria. Oh, Emperadora del cel preelegida, rosa florida més resplendent que el sol (Al-leluia) Vostros goigs havem cantat, Regina celestial; dau-mos goig i alegria I bones festes enguany. Bones pascos, bones Pascos, Mos do Déu; Aquestes i moltes altres les vegem amb favor seu.	<i>7. La glòria de Maria</i> Quan n'és posat Damunt Nostra Senyora, I se'n pujà son Fill en aquella hora, l'Emperadora del Cel quedà elegida. rosa florida més resplendent que el sol. Interludi Instrumental amb la tonada del Deixem lo dol
--	---	---	--

Taula 1. Comparativa entre les lletres dels Goigs menorquins i mallorquins.

Caldria afegir aquí les lletres de les Caramelles de Nadal de les Pitiüses estudiades per Escandell (2016), que són comparades amb les del Ms. 854 de la BNC —datat cap a finals del segle xv— i les del Ms. de l'Arxiu Capítular de Girona, del segle xiv. Aquest repertori és cantat avui de manera completa a les Caramelles de Nadal de les Pitiüses, però no a Mallorca. Part d'aquests Goigs són també cantats pels Quintos de Campanet, que combinen algunes estrofes de la taula 1 amb gloses contemporànies.⁸ Però a la resta de poblacions les cançons glosades, amb algunes melodies més modernes, han guanyat el terreny als Goigs primerencs, malgrat algunes restes evidents, com el Deixem lo dol de Lluçmajor que serà analitzat més endavant. El repertori interpretat al llarg del segle xx és recollit en els principals cançoners, com el de Ginard (1970, III: 259), i que ell classifica com a *Panades*:

En aqueixa casa honrada
ja hi comença a sortir fum;
ja deuen encendre es llum
per donar-mos sa panada *Felanitx*

Grosses les mos heu de dar,
de taiades atapides;
i, si no són beneïdes,
noltros menam s'escolà. *Algaida*

Massot i Planes recull el Deixem lo dol de Lluçmajor, Algaida, Galilea i Maó (1984: 350-356) amb versos dels Goigs primerencs,⁹ però també gloses humorís-

⁸ Vegeu la Introducció de la taula 1 (Goigs Campanet) y els vídeos del web El fet musical dels Salers i Quintos, corresponents a Campanet: <https://www.youtube.com/watch?v=AUj4tyDJfa4&feature=emb_logo> [data de consulta: maig de 2021]

⁹ O sigui, amb la tornada del Deixem lo dol i estrofes com «Quan l'hortolà va anar a Magdalena...»; «I a mitjanit paríreu vós, Maria...», «Sant Gabriel a vós portà l'ambaixada...», que es corresponen amb la taula 1.

tiques de sa Pobla, Santa Maria i Algaida, comentades més endavant.¹⁰ D'aquestes aportacions de Massot cal destacar que són contemporànies: és a dir, a certs indrets encara es cantaven els Goigs del Deixem lo dol i a altres llocs textos de glosat humorístic. També es poden trobar cançoners literaris sense anotacions musicals, de caràcter local, com el recollit per Mòjer i classificat per Cardell (2000). Es pot observar que les citacions al Santíssim Sagrament són un vers comú a molts d'indrets, a més de la ironia cap als amfitrions, present també les Caramelles del Principat:

Alabem primerament
a Jesús, fill de Maria
diguent tots: «Alabat sia
el Santíssim Sagrament».
(Cardell 2000: 135-136).

Jo som en Toni Lleó,
s'homo o d'aquella ratada,
i no vull donar panada
enguany a cap cantador.
(Cardell 2000: 135-136)

Els versos citats anteriorment de Felanitx, Algaida i aquests darrers recollits per Cardell són els més repetits a les diferents poblacions de Mallorca. En l'actualitat, indrets com son Macià i Calonge acorden prèviament la selecció de gloses per a cada any, en altres llocs com Campos conserven el costum d'encarregar noves lletres a glosadors. S'hi repeteixen referències a la madona, a les panades, sovint al ball posterior i alguna referència al Santíssim Sagrament; també recuperen estrofes dels anys anteriors. Queden encara restes dels Goigs inicials, però, quin va ser el procés de transformació de les lletres de la taula 1 fins arribar a les gloses actuals? Diversos cançoners i arxius¹¹ permeten trobar alguns exemples que mostren com es va produir, progressivament, la substitució i escurçament del text primitiu fins arribar a la glosa més humorística. Alguns exemples són presentats a continuació seguint un ordre cronològic; no són un índex exhaustiu però sí una mostra que permet albirar com es va generar aquest procés de transformació.

1. *Deixem lo dol de Manacor*. Recollit per mossèn Antoni J. Pont (Arxiu AMSBM CSSF Col·lecció mossèn Pont (darrera dècada del segle XIX; principis del segle XX)

Al municipi de Manacor es canta, a l'actualitat, la variant conservada a son Macià. El pare Ginard, però, recull el text sencer dels Goigs de Manacor presentat a la

¹⁰ I que inclou dins del mateix apartat, considerant aquesta cançons humorístiques com a pròpies del mateix repertori.

¹¹ Són especialment valuoses les aportacions de l'Obra del cançoner Popular de Catalunya (OCPC) en les missions a Mallorca (1924, 1925, 1926, 1927, 1928, 1930, 1932, 1934, 1935). Les consultes d'aquest arxiu s'han fet a la Direcció General de Cultura Popular i Associacionisme Cultural de la Generalitat de Catalunya (DGCPAC).

taula 1, columna 3. La tonada s'havia perdut,¹² i és en l'arxiu del monestir de les Benedictines de Manacor on es troba una partitura amb la melodia del Deixem lo dol de Manacor, (AMSBM CSSF Col·lecció mossèn Pont);¹³ però amb el següent text, ja diferent als Goigs manacorins recollits per Ginard (1970, III: 258):

Deixem lo dol, deixem lo dol,
cantem amb alegria, al·leluia
anem a dar, los Pascos a Maria, al·leluia, al·leluia.
Sant Massià portava dues xades
Per tomar los forns que no hi couen panades, al·leluia.

Aquesta variant fou recollida per mossèn Pont a finals del XIX o principis del segle XX (segons les dades que es poden atribuir a l'arxiu citat); i l'estrofa «Sant Massià / portava dues xades / per tomar les forns / que no hi couen panades» ens permet veure la connexió fonètica amb els Goigs originals: «De Sant Gabriel / rebéreu l'ambaixada / del Rei del cel / que havíeu de ser Mare» (v. taula 1). *Sant Gabriel*, aquí, ha perdut la categoria d'arcàngel i s'ha convertit en *Sant Massià*, un sant que sembla més proper. *L'ambaixada* ha passat a ser *dues xades*, uns estris molt més coneguts per als pagesos que no les *ambaixades*, un concepte difícil d'entendre dins el món pagès.

2. Ses panades. Maria de la Salut (1924)

A la carpeta C-23 (C-23: 484) de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya (OCPC) es troba una variant cantada per madò *Piconà* a Maria de la Salut que mostra l'enginy de la glosa: en vers del Deixem lo dol, es canta «deixem s'uixol/ nirem a taia' rama/ a Na Guida cama/ son pare no la vol». Aquest joc entre el *Deixem lo dol* i *deixem s'uixol* és molt graciós. I torna la referència a un sant ara bescanviat: «Sant Julià se passetja amb dues xades...»; ara ja no és *Sant Gabriel* (taula 1), ni el *Sant Massià* de Manacor, sinó *Sant Julià*.

¹² Sobre aquesta tonada recollida per Pont, Duran Bordoy fa una proposta de cantar les lletres recollides per Ginard i presenta una partitura (Duran 2021). Les lletres de Ginard encaixen perfectament sobre la melodia de mossèn Pont, fent unes mínimes adaptacions sil·làbiques per quadrar totalment música i lletra. La hipòtesi de treball és que Pont (que va transcriure la tonada a finals del XIX) va recollir una lletra ja glosada, mentre que Ginard (cap a la dècada del 1930) encara va trobar informants de Manacor que recordaven totes les lletres dels Goigs primers. Les lletres de Ginard amb la música de Pont, recollida dècades enrere, permeten imaginar com podien ser aquests goigs.

¹³ Arxiu del Monestir de Sant Benet de Montserrat, Congregació Serventes de la Santa Família, Col·lecció mossèn Pont.

núm. 81 *Cançonetes de panades*

I are que som arribats
a casa de bona gent,
diguem tots: alabat sia
el Santíssim Sagrament.
Es Sagrament és Jesús
qui's Déu vertader del cel
ell es dolç que no pot pus
més que'l sucre i la mel.
A sa casa des veïnat
també la mos han donada,
i vos sereu tan ingrada
que no haureu posat llevat?
No teniu cap panadota
ni cap flaó esforreat,
per da an aquest afamat
qui de vení s'es deixat
i n'ha feta bancarrota?

Deixem lo dol
cantem amb alegria
i anirem a da
les bons Pascos a Maria
A Maria!
Deixem lo dol
ses faves ja s'en venen
bona via tenen
per la gent qui'n vol.
Deixem s'uixol
nirem a taia' rama
a Na Guida Cama
son pare no la vol
Sant Julià
se passetja amb dues xades
per ana' a esbucà' es forns
que no hi coven panades.

3. *Ses Panades, Sencelles i Biniali (1924)*

Aquesta variant (OCPC C-24: 486-490) se centra en la Passió de Jesucrist: «A l'hort de l'Etzemaní sang i aigo va suar/ només de considerar lo que havia de patir. Deixem lo dol, etc.». El text és llarg, es refereix a diversos personatges com Pilat, les tres Maries, Marcos, s'estén de manera més dramàtica tal com ho fan les Caramelles de Pasqua de les Pitiüses. Però uns altres informants canten una variant molt més completa (OCPC C-25: 104-112) que inclou cinc tonades diferents; que abracen pràcticament totes les melodies usades en el cant del Deixem lo dol a les diferents poblacions mallorquines. Sembla com si fossin cantades una darrere l'altra, els textos són extensos i comença amb una referència al naixement (taula 1): «Sant Josep té un ramet/ no sé de quala mateta/ per agranà sa coveta/ per neixe el bon Jesuset». Segueix la referència al Santíssim Sagrament, i apareixen després Marcos, el patiment de Maria, l'Ascensió i l'escenari de l'Hort de l'Etzemaní. Aquestes dues variants (OCPC C-24, C-25) tenen en comú textos més teatrals i dramàtics, amb diversos personatges. A la partitura de la Secció V (OCPC C-25: 106) el *Deixem lo dol* és cantat com a *Deixeu lerol, deixeu lerol*.

Ara bé, al llogaret de Biniali, vora Sencelles, es recull un text (OCPC C-24: 555-559) que inclou —al bell mig d'una de les estrofes glosades més esteses— una cobla que clarament pertany als antics Goigs, *Emperadora, emperadora...* (vegeu taula 1):

A n'aquesta casa honrada
no se'n va ningú felló
solen dà una panada,
una coca o un velló,
o un ou des niaró,
o un fil de sobrassada.

(Deixem lo dol, etc.)
Emperadora, emperadora
del cel sou elegida,
roseta florida,
més resplendent que el sol.

4. *Deixem lo dol de Sa Pobla. Massot i Planes, primeres dècades del segle xx*

Una brevíssima anotació de Massot i Planes (1984: 343) serveix d'indici per explicar com s'havien anat canviant els versos dels Goigs religiosos: «Aquesta es canta igualment durant les festes de Pasqua, però és més humorística»; vol dir que devien coexistir versos més seriosos amb altres molt més divertits. El text és molt semblant als anteriors (però ara és *Sant Ferriol*):

Sant Ferriol se passetja
amb dues xades
per tomar los forns
que no hi couen panades.

5. *Goigs de procedència indeterminada (1932)*

La carpeta de l'OCPC C-217 (C-217: 277, núm. 400) presenta aquesta cançó de procedència indeterminada, titulada «*Es Goigs*» (*ses Panades*). L'estrofa de la Resurrecció és contada per les tres Maries, que consulten aixecar la pedra (*preda*) de la tomba; però es passa ràpidament a l'estrofa del *Deixem lo dol* glosat. Aquí, *Sant Julià* o *Sant Massià* són bescanviats per *Sant Xorrià* i *Sant Marià*. Es mantenen les *xades*, element ben conegut.

Ses tres Maries anaren
el cos de Cristo a cercar
i pes camí consultaren
de sa preda anar a alçar.
Sa preda anaren a alçar
i un àngel hei han trobat:
mos ha duita nova certa;

que Déu ha ressucitat.
Sant Xorrià i Sant Marià
se passetja amb les 'xades
per tomar los forns
que no hi couen panades;
Sant Xorrià i Sant Marià.

6. *Ses Panades, Son Sardina (1934)*

D'aquesta tonada recollida per Dolors Porta a sa Garriga/ son Sardina (C-171: 25-27) queda clara la referència a dues estrofes dels Goigs (*A mitjanit, paríreu vos, Regina... i Allà a Betlem...*), però després passa ja a glosar *O donar o no donar....* En aquesta variant es veu clarament la transició dels Goigs a la cançó glosada per a captar panades.

A mitjanit, paríreu vos, Regina
Déu infinit a dins una establina.
Rosa florida més resplendent que el sol.
Deixem lo dol, cantarem amb alegria
i 'nirem a dar los Pascos a Maria, i a Maria!
Allà a Betlem,
allà a la Terra Santa,
n'és nat Jesús,
amb alegria tanta.

Infant petit,
que a tots mos salvaria,
no hi faltaria
sinós aquell Déu sol.
Deixem lo dol, etc.
O donar o no donar,
no mos faceu més espera,
que un estol mos ve a darrera
i a davant mos vol passar.
Deixem lo dol, etc.

7. *Goigs de Pasqua, Puigpunyent (recollits cap a 1970-1980)*

Aquests Goigs —així són anomenats a Puigpunyent encara avui dia— foren recollits per Martorell (1988) i també per Bosch (2011). El text és ja glosat, però inclou una referència clara als antics Goigs, «D'allà Betlem, d'allà la Terra Santa...» —referències al naixement i passió de Crist— en la seva tornada. I ara ja no és ni *Massià*, ni *Julià*, ni *Marià*, ni *Xorrià*, sinó *Sant Carrió*:

En arribar a lloc de gent
qualsevol cristià sia
diguem tots alabat sia
al Santíssim Sagrament.
El Santíssim Sagrament
està exposat a l'altar
los Pascos de Jesucrist
los hem d'anar a celebrar.
D'allà Betlem, d'allà la Terra Santa
i veurem Jesús amb alegria santa
d'allà Betlem, cantem amb alegria
i'nirem a dar los Pascos a Maria
Sant Carrió portava dues 'xades
per tomar los forns
que no feien panades
Sant Carrió portava dos martells
per tomar los forns
que no feien crespells (D'allà Betlem...)
En aquesta casa hi ha
la flor de la clavellina
hi ha de collir clavells

amb que me costi la vida.
O donau o no donau
que no vaig de més espera
un estol mos vé darrera
i adavant mos vol passar
menen una cussa blanca
i la mos volen afuar.
Sa madona sortirà
de dins sa cuina abrigada
i dirà a sa criada
que mos tregui una panada
sa més grossa que hi haurà.
Sa panada que importa
és bona pes cantadors
madona: dona-la-mos
si no vos fotrem sa porta (D'allà Betlem...)
Si no heu feta sa panada
ni es crespells ni es rubiols
donau-me un paner d'ous
noltros farem sa truitada!!!

8. *Deixem lo dol de Llucmajor (recollida el 2015)*

Aquest *Deixem lo dol* contemporani presenta una estrofa dels Goigs on es fa referència a la Magdalena i la Resurrecció. La glosa afegida, però, és incisiva, i les restes clares dels Goigs inicials s'entremesclen amb les referències humorístiques als nous pobladors de les Illes (Duran 2019: 305-306) en el següent exemple recollit a Llucmajor el 2015:

Quan l'hortolà anà a Magdalena
i la va torbar plena de dolor
però la pena amb goig se transmutaren
i se demostraren que eren majors que el sol.
Deixau lo dol, deixeu lo dol
i'nirem a dar les pasques a Maria, i a Maria.

Si ens donau «chop suey»
no el vos agrairem,
i a sa «Xina» li direm
ratada més que ratada
Panades ens heu de dar
de «cous cous» ben atapides
i si no estan beneïdes
invocarem a n'Alà.

Conclusions

A partir d'aquests exemples es pot datar que, ja a finals del segle XIX o principis del XX, hi havia canvis manifests en les lletres dels Goigs religiosos (Deixem lo dol de Manacor i altres variants recollides per l'OCPC). Actualment coexisteixen dins del repertori de Pasqua de les Illes diferents elements musicals i poètics que resumim a continuació:

- Fragments dels Goigs de Pasqua primers, dels quals en són una mostra els recollits a Campanet i Lluçmajor. Les Caramelles de Pasqua d'Eivissa, extenses i complicades per als cantaires conserven íntegrament els antics textos. i no deixen de tenir una part de *misse en scène*, de ritual associat a representacions o recitats teatrals religiosos.
- Els Goigs glosats, que contenen solament restes dels Goigs medievals, i que han seguit processos d'elaboració musical —adoptant melodies diverses— i literària —glosant el text de manera graciosa i humorística— com és el cas del repertori mallorquí actual (cançons de Sales, cançons de Panades i també, menys sovint, cançons de Quintos). S'hi troben, així i tot, casos de recuperacions i adaptacions *sui generis* com és el cas dels Quintos de Sant Jordi —que canten als 65 anys— i que fan palesa la creació de lletres, o noves gloses, sobre unes melodies prèvies, amb referència al cicle de la vida (Sbert 2018):

Som els dels seixanta-vuit
que vos volem saludar:
jubilats, del grup n'hi ha
i altres, a punt de cuït...

Ara, per no fer un descuït,
els que hem partit a cantar
tots ho volem dedicar
als companys que ja ens han fuit!

La variabilitat és una mostra de la vitalitat d'aquesta música, malgrat els canvis socials del segle XXI. Cal valorar, en les diferents versions contemporànies, la perdurabilitat de les restes dels Goigs medievals, que mostren el llarg viatge de música i lletra a través de segles.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ALCOVER, A. (1956): *Corema, Setmana Santa i Pasco*, Palma, Moll.
— (1980): *Diccionari Català-Valencià-Balear*, tom VI, Palma, Moll.
AMADES I GELATS, J. (1982) [1950]: *Costumari Català. El curs de l'any*, volum II, Barcelona, Ed. 62.
BOSCH MANERA, X. (2011): «Milana, foment del patrimoni (2006-2008)», dins *III Jornades d'Estudis Locals de Puigpunyent*, Puigpunyent, Ajuntament de Puigpunyent, p. 35.
CARDELL, S. (2000): *Cançons populars mallorquines. Arreplegades per Joan Mòjer i Noguera «l'amo En Joan de Ses Males Cases» (Lluçmajor 1859-1841). Classificades*

i ordenades per Sebastià Cardell, B. Font i Obrador (coord.), Palma, Institut d'Estudis Balàrics/Conselleria d'Educació i Cultura.

D. A. (1989): «Els Goigs», *La Música a Campanet. Quaderns de Campanet*, núm. 3, p. 4-10.

DURAN BORDOY, B. (2018): *El fet musical dels salers i quintos* <<https://sites.google.com/site/agentsculturalssalesiquintos/>> [data de consulta febrer de 2021]

— (2019): *Deixem lo dol. Goigs i músiques de Pasqua al tercer mil·lenni*, Manacor, Món de Llibres.

— (2021): «Els Goigs de Pasqua de Manacor», dins *Manacor de poble a ciutat. Transformacions polítiques i econòmiques (1879-1939)*. XI Jornades d'Estudis Locals. Manacor, Ajuntament de Manacor; p. 399-418.

ESCANDELL GUACH, J. (2016): «Un nou document per a l'estudi de les caramelles de Nadal de les Pitiüses: Els ms. 854 de la Biblioteca Nacional de Catalunya», *Eivissa*, núm. 60, p. 15-21 <<https://www.raco.cat/index.php/Eivissa/article/view/321534>> [Data de consulta: febrer de 2020].

GINARD BAUÇÀ, R. (1970): *Cançoners Popular de Mallorca*, vol. III, Palma, Moll.

LLIBRE VERMELL DE MONTSERRAT (1989): Edició facsímil parcial del manuscrit 1 de la Biblioteca de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, Generalitat de Catalunya <<http://www.cervantesvirtual.com/obra-visor/llibre-vermell-de-montserrat--0/html/>> [Data de consulta: febrer de 2021]

MARTORELL, O. (1988): *Bon dia, Puigpunyent, poble estimat*, Barcelona, Ofsset2 S. A.

MASSOT I MUNTANER, J. (1976): «La literatura religiosa de l'Edat Mitjana en la tradició oral d'avui», dins *Actes del tercer col·loqui internacional de llengua i literatura catalanes*, Oxford, The Dolphin Book, p. 271-282.

MASSOT I PLANES, J. (1984): *Cançoners musical de Mallorca*, Palma, Caixa de Balears «Sa Nostra».

MERCADAL BAGUR, D. (1979): *El folklore musical de Menorca*, Palma, Gràfiques Miramar.

MORRIS, A. C.; CORSE, C. D.; BURKE, S. (1939): «Fromajadas. St. Augustine, Florida» [àudio], Arxiu de la Library of Congress <<https://www.loc.gov/item/flwpa000294/>> [data de consulta: gener de 2018]

PORTA, D. (1934): *Obra del Cançoners Popular de Catalunya*, carpeta C-171, Barcelona, DGCPAC.

RASICO, P. D. (1983): «Notícies dels menorquins floridencs», *Randa*, núm. 15, p. 9-50.

ROS-FÁBREGAS, E.; MARQUÈS, Z.: «Goigs de Pasqua o Deixem lo dol», *Fondo de Música Tradicional IMF-CSIC*, ed. E. Ros-Fàbregas, <<https://musicatradicional.eu/piece/23677>> [data de consulta: febrer de 2021]

SAMPER, B.; FERRÀ, M. (1924): *Obra del Cançoners Popular de Catalunya*, carpetes C-23, C-24, Barcelona, DGCPAC.

SAMPER, B.; MOREY, R. (1932): *Obra del Cançoners Popular de Catalunya*, carpeta C-217, Barcelona, DGCPAC.

SEOANE PASCUCHI, V. (1975): «Presencia menorquina en el Estado de Florida, USA», *Revista de Menorca*, tom XV (juliol de 1975), p. 145-277.

<http://prensahistorica.mcu.es/es/publicaciones/numeros_por_mes.cmd?idPublicacion=1001003&anyo=1975> [data de consulta: gener de 2018]

ARXIUS

Arxiu del Monestir de Sant Benet de Montserrat, Congregació Serventes de la Santa Família, Col·lecció mossèn Pont.

Arxiu personal Miquel Sbert Garau.

Direcció General de Cultura Popular i Associacionisme Cultural (DGCPAC), Barcelona.

25

N°. 48.

GOIGS DE PASQUA O DEIXEM LO DOL.

Pausat (q = 60) CHOR [Larg (q = 40)]

Dei-xem lo dol can-tà-rem a ba-le-gri-a 'na rema-do-nar lo sant Pasqua Ma-ri-a. A Ma-ri-a

<u>Cobles : 1</u> Sant Gabriel Com vos portà l'embaixada d'aquell Déu del Cel de qui n'estàveu prenyada; i humiliada, dient: vat'm'aquí sirventa, i de Déu contenta per a fer lo que Ell vol. Chor : Deixem lo dol...	<u>Cobles : 2</u> A mitja nit pariguéreu vós, Regina, al Déu infinit que nasqué dins l'establina; i a mig lo día, los àngels van cantant, pau abundant a la gloria d'un Déu sol. Chor : Deixem lo dol...
---	--

Figura 1. «Goigs de Pasqua o Deixem lo dol» del *Fondo de Música Tradicional IMF-CSIC*, ed. E. Ros-Fàbregas i Zoraida Marquès.